

IK ZING JE LEVEND

Een gesprek met Huub Oosterhuis over zijn psalmvertaling en andere nieuwe lied- en geloofsteksten

Het kost moeite om een afspraak te maken. De agenda van Huub Oosterhuis zit vol met ontmoetingen, lezingen, diensten, mediaverplichtingen en vooral ook deadlines. Onze afspraak zit ingepland tussen de uitvoering van een nieuwe Lukaspasie en de afronding van een Arthur-gedichtencyclus die als De Graal op muziek zal worden gezet. Ik was van plan om met hem over al zijn nieuwe werk te spreken, maar ik realiseer me dat ik die vele titels niet allemaal in één stuk kan verwerken. Er zijn de laatste jaren zoveel dingen uitgekomen dat ik gedwongen ben te kiezen. Ik neem me voor dat het vooral zal gaan over zijn nieuwe spirituele teksten, zoals het leerdicht over Jezus Hier Aanwezig (2005), de nieuwe psalmbewerking Halverwege (2008) en de Psalmensymfonie (2005), en dan maar wat minder over poëtisch en autobiografisch werk als Wie bestaat (2008) en Jij die mij ik maakt (2008), boeken die voor mijn gevoel al veel meer aandacht hebben gekregen.

Aan het uitkomen van de nieuwe titels kun je het niet merken, maar Huub heeft moeite om tijd voor het schrijven vrij te houden. De pastorale taken vragen veel aandacht en leggen een voortdurend beslag op zijn agenda. Hij gaat er wel eens een paar dagen tussenuit om rustig aan een tekst te werken (eigenlijk nooit rustig, ik werk dan twee of drie dagen razend door) maar als pastor kan hij nooit lang weg. De Ekklesia is een grote en inmiddels ook tamelijk oude gemeenschap waar altijd wel iets aan de hand is. Er zijn dikwijls begrafenissen en in veel gevallen is het Huub die de dienst moet doen... Ook in dat opzicht zijn het dus deadlines die zijn agenda bepalen, want, zegt hij zacht, er vallen deze jaren veel goede vrienden weg. Terwijl hij het zegt komen er een paar van zijn versregels in me op: Laat mij maar zingen / zolang ik nog kan. / Laat mij toch zingen / zolang ik nog ben / bij mijn verstand en bij stem... Zolang de oorlogen duren / de levenden sterven / de doden niet opstaan // zullen wij zingen (Songfestival 2007). Die eenvoudige verzen drukken iets uit van de enorme, wat bonkige levenskracht die naast me loopt en een dagelijkse strijd voert tegen alles wat dat leven bedreigt of wegrooft. Huub schrijft en zingt alsof zijn leven en dat van anderen ervan afhangt - en vaak zál het er ook van afhangen. Terwijl we een zijstraatje van de Keizersgracht inlopen, begint Huub te vertellen over het nieuwste boek waaraan hij werkt.

Kom bevrijden

Ik ben nu bezig aan een boek met gebedsteksten. Het gaat *Kom bevrijden* heten en moet voor de Kerst uitkomen. Het bevat bewerkingen van mijn gebedsteksten van vroeger. Het is heel spannend om die oude teksten tegen het licht te houden. Ik bekijk ze allemaal opnieuw en dat betekent dat ik veel moet schrappen: dingen die ik nu niet meer zo kan zeggen. Wat kan ik overhouden, wat misschien toevoegen? Het is een intens

schrijfproces. Ik grijp terug op heel oude teksten uit de joodse en christelijke tradities, want ik wil terug naar de bronnen, naar teksten uit die allereerste eeuwen. Hoe werd er toen gebeden? Het is opvallend hoe snel in het Christendom bepaalde vaste gebedsformules zijn ontstaan: formules die helpen maar misschien ook hinderen. Ken je de klassieke bloemlezing *De Gebedsbron*, die toen ik jong was uit het Frans is vertaald? Die ligt nu weer op mijn tafel, ik probeer een aantal van die heel oude gebeden in de taal van onze tijd uit te drukken.

Het is een project waarmee je dus teruggaat naar de oudste christelijke tradities. Enkele jaren geleden, in 2002, heeft kardinaal Simonis over je werk gezegd: de goede man blijft steken in het Oude Testament, terwijl wij toch Christus hebben. Voor lezers van je vroegere en huidige werk zal duidelijk zijn dat dit een snel en oppervlakkig oordeel is, van iemand die weinig van je heeft gelezen en je alleen op afstand volgt. Kunnen we dit boek met gebedsteksten uit de christelijke traditie zien als een reactie op die kritiek, net als Hier Aanwezig (2005), je leerdicht over Jezus, ook al een dergelijk antwoord was?

Niet blijven steken

Allereerst, die uitdrukking ‘blijven steken’ is veel te beladen. Die moet je niet gebruiken, hij doet geen recht aan de joodse traditie en ook niet aan de weg van Jezus zelf. Het is wel het springende punt, daar waar de mensen uit elkaar gaan. De theologische hoofdstroom van de katholieke kerk is inderdaad nog steeds wat de kardinaal met dat ene zinnetje uitdrukte. Maar er zijn ook andere stromingen die het Christendom nadrukkelijk vanuit de christelijke én de joodse traditie verstaan. Die ontwikkeling heb ik zelf ook doorgemaakt en je zou veel van mijn huidige werk kunnen zien als een uitkomst van die persoonlijke *werdegang*, van een voortdurend voortschrijdend inzicht.

Dat geldt zeker voor het leerdicht *Hier Aanwezig*. Het is een poging om het verhaal van Jezus als *bar mitswa*, zoon van de Torah onder woorden te brengen en daarbij ook de theologie van Paulus te betrekken én de geschiedenis van de eerste christelijke gemeenten uit de Handelingen. Hoe kun je die verhalen vol Joodse en Griekse invloeden combineren, hoe moet je ze met de huidige theologische inzichten lezen? *Hier aanwezig* geeft een antwoord op die vraag waar je vandaag de dag eigenlijk niet aan ontkomt. Het is voor mij persoonlijk een belangrijk boek geweest, een uitdrukking van mijn eigen meditatiegeschiedenis.

Ik dacht je levend

In het slotgedicht zeg je iets over die meditatiegeschiedenis, de manier waarop je met die teksten bezigbent. Je schrijft – ik ben zo vrij om wat korte zinnetjes uit een langer gedicht te plukken – over hoe je de woorden op je in laat werken : ‘Ik dacht je in. Ik zoog je in mijn ziel... Ik wou doorgronden wat ik heb met jou... Ik woog de teksten om je heen geweven... Ik dacht je levend... ik zing je levend – in deze wereldtijd een nieuw begin.’ Ze tekenen de sfeer van dit boek, van een intens zoeken naar de persoon van Jezus en de

betekenis van zijn levensverhaal. Je hebt het boek een motto meegegeven van Ignatius van Loyola: de opdracht om je zo concreet mogelijk voor te stellen waar en hoe het leven van Jezus zich heeft afgespeeld. Is dat een knipoog naar de traditie waarin je bent opgeleid?

Ja, zo heb ik inderdaad bij de jezuïeten leren lezen, met wat we toen een ‘innerlijk aanschouwingsvermogen’ noemden. Bepaalde elementen van die traditie zijn nog altijd sterk in me aanwezig. Ik heb trouwens jaren over *Hier aanwezig* gedaan, al begin jaren ’90 ben ik ermee begonnen. De eerste teksten zijn in de bundel *Levende die mij ziet* (1999) gepubliceerd. Het kost veel tijd om je écht in het verhaal van Jezus in te leven. Maar toen *Hier aanwezig* uitkwam, kreeg ik er teleurstellend weinig reacties op. Geen enkele serieuze bespreking bijvoorbeeld. Het boek is ook niet goed verkocht, van de 4000 exemplaren zijn er nog steeds over. Ik merk het bij lezingen: het blijft op de boekentafels liggen. De mensen zijn kennelijk niet met dit thema bezig. Of het feit dat het boek geïllustreerd is, schrikt de lezers af.

Een persoonlijk portret van Jezus

De illustraties van Geertui Charpentier zijn mooi, maar ik kan me voorstellen dat mensen het boek in eerste instantie niet herkennen: het komt over als een soort geïllustreerde kinderbijbel. Je moet er langer in bladeren en lezen om te ontdekken dat je er een heel persoonlijk portret van Jezus in tekent. Hoe Jezus opgroeide in de joodse traditie: Temidden van rabbijnen zat hij daar / en stelde vragen... Hoe hij zelf het Onze Vader in de woestijn leert bidden: Hij vindt de woorden die hij heeft geleerd / als klein kind al: uw naam worde geheiligd. Hoe hij de armen ziet en zaligspreekt: Gezegend ben je, arme die je bent / want jou komt toe het koninkrijk van God, / gezegend, hongerlijder, jij zal eten. Het boek blijft dicht bij de schrifteksten, maar geeft er tegelijk een persoonlijk commentaar op. Je voert in Hier aanwezig een spannend gesprek met de traditie, vooral met de evangelist Lucas en de apostel Paulus. En vanuit die verhalen verwoord je opnieuw het vizioen van een kerk die gemeenschap viert en gerechtigheid wil doen: ‘Wij zullen, Jood en Griek, zijn lichaam worden / zijn uitstralende kracht in deze wereld / als wij de woorden doen van de Thora / die Jezus heeft gedaan en doorgegeven. // Zijn geest is het die ons tezamen voegt / en liefde die ons maakt tot zijn gemeente.’ Maar de mensen herkennen het niet, zo ’n evangelie in versvorm. Narratieve poëzie wordt op dit moment door bijna niemand beoefend en men is niet meer gewend om ‘leerdichten’ te lezen.

Soms zie je dat een boek pas jaren later aankomt. Dat hoop ik ook een beetje met dit boek, misschien moet ik het nog een keer bewerken. Als het me gegeven wordt, zou ik er graag nog tien scènes aan toevoegen. Nog enkele perikopen uit het evangelie, ik mis nog een aantal belangrijke verhalen. En iets meer over de navolging van Jezus, hoe de leerlingen en andere mensen door hem geraakt werden. Of misschien voeg ik het samen met een andere tekst die ik nog wil schrijven, een kort boek in proza over Jezus. Zonder de hele theologie over te willen doen, zou ik nog eens een verantwoording willen geven van hoe we Jezus vandaag zien, ook een beetje in discussie met het boek van Ratzinger

daarover. Ik wil voor een groot publiek iets vertellen over de taal van de bijbel, over waarheid en wetenschap, over wat we wel en niet weten.

Het aloude testament

Dat Jezus in je recente werk niet meer voorkomt, is dus een misverstand?

Ja, een compleet misverstand. Het is waar dat ik begin jaren zeventig, nadat ik het Jezusverhaal voor het eerst had uitgedrukt – ik zeg niet: afgerond – het accent heb verlegd naar wat ik graag het *aloude* testament noem. Mijn belangstelling daarvoor is trouwens al heel vroeg ontstaan. Al in 1960 las ik Miskottes *Als de goden zwijgen*: een ongelooflijk boek dat ik in een paar dagen in een tuin onder een hoed heb verslonden. Zo ben ik vanaf het begin al sterk georiënteerd op wat Miskotte het ‘tegoed van het Oude Testament’ noemt, een uitdrukking die eigenlijk nog te weinig zegt, want pas later heb ik de portée ervan echt ontdekt. Ik heb me in de jaren ’60 vooral gehouden aan de taal van het Romeins Missaal en de gangbare beelden en gebedswendingen. In de jaren zeventig ontstond de vriendschap met de rabbijn Yehuda Ashkenazy en groeide er een andere levendigheid in me. Ik ben toen die oude verhalen gaan bestuderen en leren. De verhalen van Genesis zijn voorbeelden van een diep menselijk verstaan. Het is geen toeval dat de hele westerse literatuur daar vol van is en er telkens weer op teruggrijpt. Genesis is een boek over broederschap, het begint bij Kaïn en gaat door tot Jozef. Het begint slecht maar het eindigt hoopvol, namelijk met de boodschap dat, ondanks alle conflicten, verzoening tussen broers mogelijk is. Op grond daarvan mogen we hoop hebben voor de toekomst. Het eerste boek van de Torah is een profetisch boek dat mensen de weg wijst.

Eén grote herkenning

Je bent in de afgelopen jaren, samen met Alex van Heusden, begonnen aan een volledig nieuwe vertaling van de vijf boeken van de Torah. Enkele delen zijn verschenen en zelfs al weer uitverkocht. Er is kennelijk een breed publiek dat zich interesseert voor deze zoektocht in het aloude testament. Wat zijn voor jou dierbare figuren in het Oude Testament, personen met wie je je vooral identificeert?

Het lezen van de bijbel is voor mij één grote herkenning. Wie herkent zich niet in Kaïn? Of in Jozef? Maar als het gaat om de dierbare personen voor mij, dan kom ik uit bij de profeten. Ezechiël in de eerste plaats. Ik heb nooit zoveel over hem geschreven, maar wel grondig over zijn teksten gepreekt. In mijn bijbelse preken *En ik zag een nieuwe wereld* (1984) zit bijvoorbeeld veel Ezechiël verwerkt. En dan is er uiteraard Jesaja, of om precies te zijn: de drie dichters die achter die naam schuilgaan. In Jesaja staan teksten die onuitputtelijk rijk zijn, met scherpe visies, in voortdurend grote poëzie verwoord.

Hoe vaak zoek je die teksten op? Kom je er dagelijks mee in aanraking?

Nee, ik ben niet zo'n iedere-dag-mens. Ik doe ook geen lectio divina, ik ben niet iemand die op vaste uren leest en mediteert. Dat zou ook niet kunnen in zo'n pastoraal leven waarin je voortdurend wordt opgeroepen. Maar ik kom ieder jaar wel een paar keer bij die teksten terug. In de advent lezen we Jesaja. Eigen maak ik er dan altijd een nieuw lied op. En rond Pasen lezen we Ezechiël. Een van mijn meest gezongen liederen, *De steppe zal bloeien*, is helemaal op Jesaja en Ezechiël gebaseerd. En natuurlijk ook op psalm 126.

Halverwege de psalmen

Je bent al heel lang bezig met de psalmen. Je zojuist verschenen boek met 75 psalmvertalingen is een uitdrukking van die levenslange vrije omgang ermee. En toch heb je het boek Halverwege genoemd, alsof je nog steeds niet veel verder bent gekomen. Je hebt toch veel meer psalmen liggen dan deze 'halve' bundel? Betekent hij misschien dat psalmen teksten zijn die altijd ergens tussen God en de mensen blijven, en tussen de mensen onderling, en in die zin altijd 'halverwege' zijn? Of doel je met de titel gewoon op het feit dat je al bijna een halve eeuw psalmen vertaalt?

Nou, ik ben al in 1961 met mijn eerste psalmvertalingen begonnen. Dat was op een moment dat er praktisch geen liturgisch bruikbare vertalingen bestonden. Ik ben die allereerste psalmvertalingen van mij altijd trouw gebleven, ik heb ze ook een paar in mijn verzamelbundels opgenomen. In mijn ogen was er ten tijde van het Concilie echt behoefte aan literair goede psalmteksten, we moesten de mensen niet zomaar een paar brave omzettingen geven. Daar kwam toen het project van de KBS uit voort, een project dat zeven jaar heeft geduurd en geleid tot het nog steeds verkrijgbare boekje *Vijftig psalmen* (1967). De KBS had graag gewild dat we alle 150 psalmen zouden doen, maar de samenwerking was niet eenvoudig. De trappist Pius Drijvers en de jezuïet Han Renckens waren theologen, Renckens was bij de jezuïten al mijn leermeester exegete geweest. Michel van der Plas en ik waren de katholieke dichters die aan deze deskundigen werden toegevoegd en met de werkvertalingen aan de slag moesten. Maar Michel van der Plas had te veel ander werk en kwam te weinig aan dit project toe.

Uiteenlopende visies

En jij was misschien wat eigenzinnig in de uitwerking. Leidde dat tot lastige discussies? Zijn de vijftig psalmen van alle vier of vooral van jou?

Die vijftig zijn van mij... wat ik er van heb gemaakt. Gaandeweg bleek dat we een heel uiteenlopende visie op de psalmen hadden en ook een ander taalgevoel. We moeten niet vergeten: er was eigenlijk geen katholieke taal voor psalmen in Nederland. Je had Gabriël Smit die in de oorlogsjaren elke psalm vanuit het Latijn had vertaald en berijmd. Heel knap, volstrekt onnavolgbaar. Maar niet voor liturgisch gebruik. Er kwam een tamelijk behoudende vertaling uit van de dominicaanse professor Jan van der Ploeg, die volgens mij weinig literaire zeggingskracht had. Ik wilde iets anders, geen letterlijke omzettingen maar het liefst beurtzangen en antwoordpsalmen. Dat zijn liturgische vormen die dicht bij

de oorspronkelijke bijbeltekst blijven. Dat was weer anders dan wat de protestantse vertalers van de NBG deden en Ida Gerhardt beoogde. Ik denk dat de kerkelijke autoriteiten een beetje bang waren voor wat in de lucht hing. Alleen zo kan ik verklaren dat de Nederlandse bisschoppen in 1969 ineens een andere nieuwe vertaling in het brevier opnamen, namelijk die van de domicaan Ad Bronckhorst. Ze hadden er haast mee en dat kun je aan de tekst nog steeds proeven.

Ik ben er niet rouwig om dat het project van de KBS bij de vijftig is gestopt, al moet ik zeggen dat ik er ontzettend veel van heb geleerd en dat *Vijftig psalmen* een van mijn meest succesvolle boeken is. Het project heeft me voor mijn leven aan de psalmen verbonden. Pius Drijvers schreef me trouwens naar aanleiding van het verschijnen van *Halverwege* een schattig briefje: ‘dit is precies wat de psalmen zeggen willen.’

Grote vrijheid

Werk je voor je psalmvertalingen uit het Hebreeuws?

Nee, dat is weggeraakt. Ik ken de grondwoorden wel en heb altijd veel hebraïci om me heen gehad. Nee, eigenlijk werk ik gewoon uit het Nederlands. Ik ben dol op de Statenvertaling en de nog oudere Leuvense vertaling. Die houd ik er altijd bij. Maar ook een moderne vertaling als van Buber. Ik maak altijd een mapje en daar stop ik in wat ik vind: Gabriel Smit ook, en Vondel natuurlijk, die blijf ik lezen. Uiteindelijk zitten er in zo'n mapje een stuk of vijftien vertalingen en daarmee ga ik aan de slag. Een van mijn uitgangspunten is het idee dat je met grote vrijheid met psalmen móet omgaan.

Heb je bij het maken van die psalmbewerkingen ook al bepaalde lezers voor je? Kun je onderscheid maken tussen teksten voor de ekklesia, liederen voor een groter publiek en bijbelmeditatieve teksten voor ‘aandachtige’ lezers? Heb je met je teksten verschillende doelgroepen op het oog?

Nee, ik heb geen speciale doelgroepen.

Lernen

Voor wie zijn de psalmbewerkingen in Halverwege bedoeld? Kun je iets meer vertellen over het ontstaansproces van de bundel?

De oudste tekst in de bundel is psalm 14. Hij staat nog niet in *Vijftig psalmen*, hij dateert uit de tijd dat ik veel met rabbijn Askenazy meeliep, in de jaren 1971-1972. In zijn nabijheid leerde ik ‘lernen’. Je blijft vragen stellen bij een tekst als: *de dwaas zegt in zijn hart...* Wie is die dwaas? Wat betekent in zijn hart? Askenazy heeft me uitgelegd wat het Hebreeuwse grondwoord *Naboo** betekent: dwaas, goddeloze, met voorbeelden uit heel de bijbel. Ik heb dat begrip naar woorden van onze cultuur vertaald, vandaar *niksers*, *leeghoofden*, *goden*, *levende doden*, *blindgangers*, *niemand...* En wat doen die? *Zij*

breken de weg op / verwoesten het land / niemand die raad weet / niemand die recht doet / niemand. Maar omdat we in het begin van de jaren zeventig, in navolging van Dorothee Sölle, ook politieke kerkdiensten organiseerden, is die tekst uitgegroeid met verwijzingen naar Chili, Vietnam, Zuid-Afrika: *kan ooit een heel volk / uit de dood opstaan?* Ik begin dus met een motief van de psalm en werk dat uit.

Om jouw psalmbewerkingen te doorgronden, moet je als lezer dus ook kunnen 'leren'. Niet iedereen kan dat, ik ken lezers die met deze teksten geen raad weten. Die ze niet kunnen plaatsen en er zelfs de psalm niet in herkennen. Misschien moet je eerst de psalm in de grondtekst lezen en dan met jouw omspelingen de 'psalmruimte' verkennen? Het valt me op dat je in deze psalmen vaak naar de actualiteit verwijst. In psalm 149 heb je het over Uruzgan en Birma, dat is kennelijk een recente tekst?

Claus

Ja dat is de jongste tekst in de bundel. Maar hij is minder systematisch aangepakt. Ik ben uitgegaan van het vers *Zing een nieuw lied voor Hem* en heb dat uitgewerkt. *Alles is al gezongen.* Of toch niet? En zeker niet door iedereen. *Doe wat in alle werelddalen wordt bezongen.* Psalm 149 is verder uitgegroeid in een gesprek met mijn vriend Prins Claus. Claus was gefascineerd door dat oude testament dat hij in zijn jeugd niet had leren kennen. Het bestond niet in Nazi-Duitsland.

Als je de bundel Halverwege leest, begrijp je – en soms begrijp je het trouwens niet – dat je de psalmen opvat als een gesprek. Een gesprek met God en met andere mensen, een gesprek dat je in vriendschap en vertrouwen voert. Een heftig gesprek met vragen en verwijten, angst en verweer. Je psalmen zijn veelstemmige gesprekken, teksten die voortborduren op de oude vragen en antwoorden, herhalingen en variaties die al in de psalmen zitten. Ze onthullen veel van je eigen manier om de psalmen te lezen, dat is ontroerend en tegelijk kwetsbaar. Want wie legt zoveel bloot van de gedachten en gebeden die bij het lezen van de psalmen opkomen? Je merkt dat je de psalmen ook samen met vrienden hebt gelezen?

Ja, met veel mensen. Ook met Claus was ik erg bevriend, al sinds 1969. In de jaren van zijn ziekte las ik hem af en toe psalmen voor. In en rond die teksten ontspoon zich dan een gesprek. Ik las psalm 23: *al moet ik door het dal van de dood, ik ben niet bang.* Hij zei dan: 'ik ben wél bang'. Daarna heb ik mijn vertaling omgewerkt tot: *moet ik de afgrond in, de doodsvallei / ik zal bang zijn – ben jij naast mij / ik zal niet doodgaan van angst.*

En ik las met hem psalm 8: *hoe machtig is uw naam.* Een naam die we niet kunnen uitspreken. *Onbegonnen naam onnoembaar.* Hij onderbrak me: 'maar het blijft toch altijd wie'. Zo is mijn tekst uitgegroeid tot *Onbegonnen naam onnoembaar wie* en *Onbegonnen naam onnoembaar jij wie jij.*

Aan Claus' nagedachtenis heb ik de psalmensymfonie opgedragen, *Ons leven dat doorgaat*, met onder meer teksten van de psalmen 1, 8, 10, 16, 19, 2, 42, 102, 139, 150

die door Antoine Oomen op muziek zijn gezet. Een eerbetoon aan onze vriendschap. Bij de premiere in 2005 was ook Beatrix aanwezig.

Erkenning

Je kunt dat zien als een blijk van erkenning, het betekent toch wel iets dat je zulke koninklijke lezers hebt. Wat voor soort reacties heb je gekregen op Halverwege?

Veel persoonlijke reacties, maar net als bij het boek over Jezus eigenlijk geen enkele serieuze bespreking. Het tekent een beetje de sfeer: ik word al in jaren niet meer besproken. Het journalistieke apparaat is in handen van professionals die andere literatuur lezen. Of het gaat alleen over de persoon van de auteur en bepaalde kerkpolitieke zaken, maar nooit over de teksten zelf en de ideeën achter de boeken. De meeste literaire besprekingen zijn erg verzakelijkt en vervlakt, de cultuur van vroeger dat elk serieus boek serieus besproken werd, bestaat al lang niet meer. Maar ik krijg dus wel veel persoonlijke reacties op mijn boeken. Zoals van die man die botkanker had maar geen morfine wilde nemen. Hij zette mijn psalmen op en brulde mee, tegen de pijn aanvallen in. En het verhaal van een jonge vrouw van 33 die zelfmoord wilde plegen. Ze heeft zich eerst een weekend opgesloten met mijn CD's, vooral het lied *Groter dan ons hart*, en er daarna een eind aan gemaakt... Het is heftig om te horen dat je teksten zo functioneren! Maar er zijn ook andere geluiden. Er zijn bijvoorbeeld mensen die tegen me zeggen: 'om jouw liederen ben ik in de katholieke kerk gebleven.' Dat zou de kardinaal wel eens mogen horen... En ik ontmoet ook mensen die helemaal geen kerkelijke achtergrond hebben, die nog nooit een psalm hebben gelezen en dan stomverbaasd zijn als ze de psalmsymfonie van Antoine Oomen horen. Het is iets wat ze nog niet kenden, maar wel diep herkennen. Misschien krijg ik wel de meeste reacties van mensen die niet uit een kerkelijke traditie komen.

Voel je je als kerkelijk dichter miskend?

Nee.

Echt niet?

Ik ben misschien miskend. Maar ik voel me niet miskend. Dat beeld bestaat wel, maar het is niet zo. Mijn teksten worden vaak herdrukt. Ik heb veel lezers. Ik word 'gebruikt' – en dat bedoel ik positief. Ik word vertaald, zojuist is een mooie nieuwe bundel van mijn liederen in het Duits verschenen: *Du Atem meiner Lieder* (2009). Er worden scripties over mijn werk geschreven, proefschriften ook. In het jaar 2002 heb ik een eredoctoraat van de VU gekregen en bij die gelegenheid is een boekje met mooie stukken over mijn werk verschenen, *Liedje dat ik niet laten kan*. Echt een mooi boekje. Ik heb de laatste jaren bekendheid gekregen bij een veel groter publiek, mede door de begrafenis van Claus. En nu rond mijn 75ste verjaardag was er ook veel media-aandacht. Voor mijn gevoel heb ik daarmee al drie keer de PC Hooftprijs gehad...

Klassieke afrekening

Maar het ontgaat me niet dat mijn vrije poëzie niet aankomt. Mijn laatste bundel *Wie bestaat* heeft bijna een jaar op nummer één van de meest verkochte poëzie gestaan. Er zijn er 11.000 van verkocht. Er is meer publiek voor deze gedichten met autobiografische elementen dan voor mijn psalmbewerkingen of Jezusgedichten...

En dan toch zo 'n stilte van de kant van de officiële kritiek? Nou zijn de literaire critici ook niet mild geweest in hun oordeel over je werk, ik denk aan het vernietigende stuk van Gerrit Komrij dat in zijn Papieren tijgers is gebundeld (1978). Komrij tekent een venijnig portret van je als 'de copywriter van de Firma Christus & Co., de psalmberijmer, de liturgievernieuwer, de half-linkse paap, de pastoor in spijkerpak.' Hij vindt dat je 'jezuïtisch uitgekookt de parochie in de maling neemt' en beticht je van 'neo-obscurantisme'. 'Staande tegenover het Hogere krijgt Oosterhuis de gelegenheid uitentreure over ik, ik, ik, mij, mij, mij te zeuren.' Werkt zo 'n stuk nog steeds door in de beeldvorming?

Ja, zo'n godsoordeel van Komrij blijft je achtervolgen. Het heeft me definitief uit de literaire wereld gemieterd, zo heeft het wel gewerkt. Komrij beukte in die eerste jaren van zijn schrijverschap op alles wat gevestigd was en daar hoorde ik als bekend katholiek dichter kennelijk bij. De aanleiding van Komrijs stuk was het feit dat ik door Gabriel Smit 'de meestgelezen dichter' van Nederland was genoemd. Dat was de voorzet voor zijn aanval, die wel iets boosaardigs had want hij rotzooide met mijn teksten. Je zou het een klassieke afrekening kunnen noemen, het was voor mij wel een ingrijpend moment.

Ben je er lang boos over geweest?

Een kwartier. Ignatius schrijft ergens in zijn geestelijk dagboek: als de paus de Sociëteit zou opheffen, zou ik geen kwartier nodig hebben om eroverheen te komen. Zo'n levenshouding maak je je bij de jezuiten eigen...

Heb je er ooit op gereageerd?

Nee, je hebt daar geen antwoord op. In 1970 was er trouwens ook al een kritische bespreking geweest van Kees Fens van mijn Parcifalgedicht. Hij had daar terecht bedenkingen bij. Nu wilde ik geen leven in de literaire wereld en ik vond het niet zo vreselijk dat ik eruit raakte. In die nog sterk verzuilde jaren zestig had ik als katholiek wat literaire bestuurswerk gedaan. Via Anton Van Duinkerken en Gabriel Smit was ik in dat circuit terecht gekomen. Na een paar jaar had ik dat wel gezien. Voor mij lagen de literaire uitdagingen

Wind- en winstmakerij

Komrij vond ook dat je te veel publiceerde en sprak van 'wind- en winstmakerij'.

Er was toen een enorme behoefte in de christelijke wereld aan een andere taal. Er werd dus heel veel gedrukt. En omdat er ontzettend lezers waren, ook eindeloos veel herdrukt, zolang er maar vraag was. Niet alle teksten waren daartegen bestand, laten we reëel zijn. Het is onvermijdelijk dat veel van die boeken uit de liturgische praktijk een ‘voorlopig’ arrangement zijn en dat later dezelfde teksten weer in een bewerkte versie verschijnen. Dat is geen wind- en winstmakerij, dat is gewoon een kwestie van voortdurend nieuwe inzichten. Je staat midden in een Ekklesia en levert wekelijks werk af. Op een gegeven moment bundel je die dingen en maak je er een boekje van. *Zien soms even* (1969) was in de jaren tachtig al achterhaald maar werd tot voor twee jaar nog steeds herdrukt. Dat hoort bij de pastorale setting waarin je werkt.

Is het niet ongemakkelijk dat je werk nog wordt verkocht, terwijl je taal en inzichten in de tussentijd al weer veranderd zijn?

Daar ga je niet over. Een heleboel teksten zijn gedateerd. Maar als mensen er nog troost en bemoediging in vinden? Het boekje *Bid om vrede* (1966) gebruikt een taal die we nu niet meer hanteren. Maar ik kan het om die reden toch niet uit de handel nemen? Een criterium is voor mij: kunnen teksten nog functioneren in de gemeenten waarin ik zelf sta of contact mee heb? Dat is het uitgangspunt.

Orthodoxie

Daarnaast krijgt je werk, zoals bekend, steeds meer kritiek vanuit de kerk zelf. Dat is geen nieuw feit, al in de jaren zestig was er een stroming die zich ongemakkelijk voelde bij je liederen en in 1986 was er veel ophef toen een van je tafelgebeden, Gij die weet, officieel verboden werd. Het offensief lijkt de laatste jaren nog wat aan te zwellen. Het Katholiek Nieuwsblad zette in 2006 een aanval in waarbij als argumenten tegen het gebruik van je liederen werden aangehaald: de opvattingen en levenswandel van de auteur zijn ver verwijderd van de officiële kerkelijke leer; de liederen hebben een pathetische toon en warrige beeldspraak; de liederen spreken jongeren niet aan; ze zijn niet veel meer dan liturgische kitsch. Even afgezien van de vraag of je na zoveel jaar nog in staat bent op al die kritieken te reageren: wat is je weerwoord op dit soort geluiden?

Vooraf het antwoord: kom zelf eens kijken! Natuurlijk is iets geen liturgische kitsch, als het vijftig jaar lang door duizenden mensen wekelijks wordt beaamd. Het is geen kitsch, eerder een spannend spel van liturgie waarin tal van registers opengaan. Het cultuurverschil met bepaalde parochies in de provincie is groot, zeker, maar dat is iets anders dan dat onze liturgie ‘kitsch’ zou zijn.

En wat de inhoudelijke kant van de liederen betreft: in de jaren tachtig hebben we een deskundige commissie met mensen als Wegman, Manders en Van der Linden gevraagd om daar eens naar te kijken. Die analyseerden een aantal van mijn teksten maar vonden er niets in dat niet binnen de kerkelijke leer zou passen. Ze zijn zo geënt op de taal van de bijbel, dat het vreemd zou zijn als het anders was. Van Kilsdonk heeft wel eens plagerig

gezegd dat mijn liederen ‘een orthodoxie hebben die me telkens versted doet staan.’ Maar mensen met een dergelijk gezag die een brugfunctie kunnen vervullen, die zijn er bijna niet meer.

Roomse machinaties

Als de recorder even hapert, maakt Huub het grapje: ‘daar zit vast het episcopaat achter’. Alsof hij inderdaad leeft met een voortdurende vrees voor roomse machinaties. Begrijpelijk, na meer dan veertig jaar conflict met het centrale kerkelijke gezag. Minder begrijpelijk is het misschien dat hij nog altijd dat sterke verlangen heeft naar kerkelijke erkenning en waardering, ook vanuit Rome, ondanks alles. Zonder overigens bereid te zijn daarvoor eerder ingenomen posities op te geven.

Wordt je nog gelezen door de Nederlandse bisschoppen? Of is de verwijdering zo groot dat je teksten hen niet meer bereiken?

Het is duidelijk dat de meeste bisschoppen mijn liturgische werk nauwelijks kennen, of maar zeer gedeeltelijk. Enkelen wel, maar voor anderen ben ik niet veel meer dan een naam die ergens voor staat, maar die ze nooit gelezen hebben. Er is ook wel sprake van een principiële stellingname, zoals blijkt uit de Roermondse bundel *Laus Deo*, waarin mijn teksten niet meer opgenomen zijn. Een paar jaar terug, in de zomer van 2006, hield bisschop Frans Wiertz van Roermond een lange en merkwaardige tirade tegen mijn werk. Dat zou niet meer over Jezus gaan. Later begreep ik dat hij nogal vertekend in de media was gekomen, maar op dat moment maakte het veel los, onder andere weer een lange lijst ingezonden brieven in het *Katholiek Nieuwsblad*. Toen de storm geluwd was, heb ik de bisschop het boek *Hier aanwezig* gestuurd en een vriendelijke brief erbij: ‘U vergist zich’ en ‘Het zou jammer zijn als in de zo eerbiedwaardige traditie van de kerk mensen als u en ik niet meer met elkaar zouden kunnen praten.’

Ik ben toen uitgenodigd in Roermond en we hebben een heel hartelijk en fatsoenlijk gesprek gehad. Dus hoe de berichtgeving ook is, de persoonlijke verhoudingen zijn niet altijd zo moeizaam en er zijn ook verzoenende bewegingen. Ik heb de bisschop ook uitgenodigd voor een tegenbezoek: ‘kom eens kijken in een van onze diensten’. Dat is natuurlijk ingewikkeld. Het zou waarschijnlijk voor al die mensen rondom de bisschop een enorme cultuurschok zijn: van Rolduc naar de Amsterdamse studenteneklesia, dat is bijna niet te overbruggen. Omgekeerd ook niet.

Een soort veroordeling

In november 2008 laaide de discussie opnieuw op. Op een ‘eerste uitvoerige lijst’ van door de Nederlandse Bisschoppenconferentie en de Apostolische Stoel ‘bijzonder geschikt’ bevonden liturgische gezangen voor de eredienst van de rooms-katholieke Kerk, komen namelijk geen liederen van je voor. In de discussie die volgde spraken sommige media van een publieke veroordeling van de Oosterhuisliederen. Ook al is het nog niet

zover en is het evenmin duidelijk hoe zo 'n lijst in de praktijk functioneert, ingrijpend is zo 'n uitsluiting wel. Het lijkt immers een veroordeling te zijn van een liturgische praktijk die al meer dan veertig jaar bestaat en voor verschillende generaties in het Nederlandse taalgebied grote betekenis heeft gehad, en nóg heeft. Hoe ga je zelf om met zo 'n 'banvloek' over je liturgische teksten? Die laat je waarschijnlijk niet onberoerd?

Tja... soms denk ik dat ik het moet zien als een soort eretitel. (*flauwe glimlach*) Verder praat ik er wel veel over, met mensen van allerlei richtingen in de kerk, om te zien of ik hier wat aan moet doen. Sommigen zeggen tegen me: je moet in beroep gaan in Rome. Laat enkele prominente Nederlandse katholieken vragen om een officieel kerkelijk onderzoek, onder leiding van een prominente en deskundige kardinaal. Dan krijgen we vast een veel genuanceerder oordeel. Deze bisschoppen kunnen wel zeggen dat ze handelen 'in opdracht van Rome', maar ik ken veel mensen in Rome die het huidige Nederlandse bisschoppelijke beleid graag teruggedraaid zouden zien. Ze zijn in Rome niet gek. Er is daar ook een sterke *sensus catholicus*, een brede en menselijke visie van waaruit heel anders geoordeeld wordt. Zouden we meer met die verstandige mensen in Rome contact moeten zoeken? Het mooiste zou het natuurlijk zijn, als ook Rome zelf eens zou komen kijken...

Niet op scherp zetten

Ik kreeg ook het advies van een wijze religieuze: 'misschien moet u bereid zijn om enkele concessies te doen'. Ze suggereerde me om zélf een lijst samen te stellen van liederen die goed in de eredienst zouden kunnen functioneren. Met teksten waar niets op aan te merken is, die helemaal binnen de lijnen van de katholieke liturgie blijven. Er zijn natuurlijk liederen die minder geschikt zijn voor algemeen gebruik, maar er zijn er ook veel die dat wél zijn. Die bundel, met misschien 150 of 200 liederen, zou ik dan in de afzonderlijke bisdommen kunnen presenteren met een verzoek om officiële goedkeuring. Per bisdom zou dat wel eens anders kunnen liggen, vandaar die benadering. Het is op dit moment nog een plan, maar het lijkt me uitvoerbaar en het zou de kloof kleiner kunnen maken.

Ik heb overigens de indruk dat de bisschoppen behoedzaam zijn en niet op een scherp conflict uit zijn. Zelf ben ik dat ook niet, dat zou helemaal niet in het belang zijn van mijn werk en van de zingende Nederlandse kerkgangers. In het voorjaar van 2009 kwam zoals gezegd een grote Duitse liedbundel uit, *Du Atem meiner Lieder*, met een bundeling van honderd liederen die in de afgelopen decennia vertaald zijn. Ik heb zelf weinig met die keuze van doen gehad, de Nederlandse bisschoppen trouwens ook niet. Via via hoor ik wel dat ze hebben geprobeerd de verschijning te verhinderen. Ik weet niet of het waar is, het is een gerucht. Maar het is ze in elk geval niet gelukt.

Zijn er veel geruchten? En hoe belangrijk zijn ze?

Ze bepalen het klimaat. Een heel ander gerucht kwam me ter ore via een groep Nederlandse katholieken die onlangs op pelgrimage naar Rome gingen. Tijdens de

eucharistieviering in de Kerk der Friezen zouden ook enkele liederen van mij zijn gezongen. Toen ze op audientie kwamen bij de paus, vroeg hij: 'hebt u een mooie viering gehad vanochtend?' Ja, met liederen van Oosterhuis! 'O, dat zijn mooie liederen', zou de paus gezegd hebben. Het is een absoluut onbetrouwbaar verhaal, maar ik zou het wel heel mooi vinden als het waar was...

Verantwoording

Het gesprek is gevoerd op 15 april 2009. De recente titels van Huub Oosterhuis die in dit interview ter sprake komen, zijn:

Om leven dat doorgaat. Een psalmensymfonie opgedragen aan de nagedachtenis van Prins Claus. Tekst: Huub Oosterhuis. muziek Antoine Oomen. (Leerhuis & Liturgie, Amsterdam 2005) Mira 399399 Prijs: € 18,90

Hier aanwezig. Een leerdicht over Jezus van Nazaret met illustraties van Geertrui Charpentier (Uitgeverij Ten Have, Kampen 2005) ISBN 978 90 259 5564 9 Prijs € 26,90

Halverwege. 75 psalmen vrij (Uitgeverij Ten Have, Kampen 2008) ISBN 978 90 259 5921 0 Prijs € 17,90

Wie bestaat. Nieuwe gedichten (Uitgeverij Ten Have, Kampen 2008) ISBN 978 90 259 5858 9 Prijs € 19,90

Jij die mij ik maakt (Uitgeverij Ten Have, Kampen 2008 [Dertig persoonlijke notities bij psalmen en de persoonlijke ontwikkeling van de auteur] ISBN 978 90 259 5982 1 Prijs 9,90

Du Atem meiner Lieder. 100 Lieder und Gesänge herausgegeben von Cornelis Kok (Herder, Freiburg im Breisgau 2009) ISBN 978 3 451 32139 9 Prijs € 16,95

Tevens is gebruik gemaakt van de volgende stukken over het werk van Huub Oosterhuis:

Liedje dat ik niet kan laten verzamelde opstellen over de liederen van Huub Oosterhuis onder redactie van Alex van Heusden, Kees Kok en Colet van der Ven (Gooi & Sticht, Kampen 2002); Marcel Poorthuis en Theo Salemink, 'Huub Oosterhuis ziet het Jodendom niet slechts als historische grootheid maar als een levende realiteit' in : *Kroniek van de Katholieke Raad voor Israel* 2005 nr. 3, geraadpleegd op

<http://www.kri-web.nl>; Gerrit Komrij, 'De meestgelezen dichter van Nederland' in *Papieren tijgers*

(Arbeiderspers, Amsterdam 1978)